

Discussie met Burgemeester Van Veldhuizen, Haci Karacaer, Josien Folbert en Truus Menger

Verslag studiemiddag 4 november 2004: Hoe kunnen de bevrijdingsdagen 2005 een meer intercultureel karakter krijgen?

Opening

Pim Ligtvoet:

We komen bijeen twee dagen na de moord op Theo van Gogh door een fundamentalist. Debat werd in bloed gesmoord. Het leren kennen van wat de Tweede Wereldoorlog en de Bevrijding voor vrijheid van meningsvrijheid en tolerantie betekent wordt er niet minder belangrijk door.

Multiple Choice heeft dit project opgezet vanwege de viering van 60 jaar einde van de Tweede Wereldoorlog. Ik kwam op het idee na de 4-mei-herdenking van 2003 in Zaandam, vanwege de omgekomen medewerkers van de vroegere multinational Polak & Schwarz, een joods bedrijf. Er was veel belangstelling, maar bijna niemand van de Turkse, Marokkaanse, Surinaamse, Antilliaanse en Indische gemeenschap - die ik goed ken en schriftelijk had uitgenodigd - was aanwezig. In datzelfde jaar speelden in Amsterdam Marokkaanse jongens met gedenkkranen en wisten joden dood. Haci Karacaer van de Amsterdamse Westermoskee (Aya Sofya) reageerde daarop door op 4 mei een videofilm te laten zien over de herdenking van Marokkaanse militairen die in 1940 Nederland verdedigden en daarbij gevallen zijn. Ik begreep daardoor beter, dat het puur uitnodigen van allochtone burgers op 4 en 5 mei onvoldoende is. De Nederlandse bevrijdingsdagen horen in een internationaal en intercultureel perspectief. Een kleine stap om dat te bereiken is het vertellen over helden en slachtoffers in de jaren 1940-1945 in of afkomstig uit Marokko, Turkije, Nederlands-Indië, Suriname en de Antillen.

Forum

Burgemeester G.O. van Veldhuizen van Hoorn:

Het is niet zozeer de vraag of de dagen een meer intercultureel karakter 'kunnen' krijgen, maar of de dagen niet een meer intercultureel karakter 'moeten' krijgen. In de NRC van 9 okt. 2004 schreef Mischa de Winter een stuk met de titel: "Democratie moet je leren". Dus: "Wanneer beginnen we?". We hebben het over de basiswaarden van de democratie. Daar hoort vrijheid van meningsuiting bij. Dat is meer dan: 'alles kunnen roepen'. Vrijheid, gelijkheid en broederschap horen bij elkaar. Kinderen moeten dit via de ouders en via school leren. De fundamenten van de democratie moeten zo worden onderhouden en versterkt.

Nederland verandert sneller dan vroeger, waardoor mensen angstig kunnen worden en in een identiteitscrisis kunnen terechtkomen. Aan de ene kant vindt al jaren een secularisering van de maatschappij plaats, terwijl er aan de andere kant een instroom van nieuwe religies is. Dat leidt tot onzekerheid. Dodenherdenking en Bevrijdingsdag zijn dan een geschenk. Een podium voor het leren van de democratische waarden Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap.

Ik heb als burgemeester van Hoorn een vijftigtal religieuze stromingen uitgenodigd om bij mij thuis te komen praten. De overheid heeft immers als taak om mensen bij elkaar te brengen en te houden. Het is beter thuis met elkaar te praten, als mensen van vlees en bloed, dan in de media aan ongebreidelde meningsuiting te doen. Het gaat erom anderen te overtuigen zonder te kwetsen. Kwetsen heeft uitsluiting tot gevolg. Mijn moeder is Duitse en ik kan me daarom misschien beter voorstellen wat dat betekent. 'Multiple Choice' staat voor pluralisme, geen uitsluiting. Daarbij moeten we ons wapenen tegen fascisme en fundamentalisme, die juist wel uitsluiten, en dit doorgeven aan onze kinderen.

Haci Karacaer, directeur Milli Görüs Nederland:

In de Aya Sofya moskee wordt nu voor de vijfde keer 4 mei gevierd. Aanleiding was niet een conferentie of zo, maar het oorlogsmonument aan de andere kant van het hek dat het moskeeterrein begrenst. Aan de straatkant namen de mensen 2 minuten stilte in acht en aan de moskeekant stonden de Turkse mannen daar gewoon doorheen te praten. De moskeebezoekers

hadden nauwelijks besef van wat die herdenking inhield. Aya Sofya is toen naar het wijkoverleg gestapt en heeft zijn ruimte aangeboden om de bezoekers van de 4-mei-herdenking samen te laten komen. Zo is men gekomen tot een voorprogramma en later ook een vervolgprogramma in de moskee. Aanvankelijk kwamen niet veel moskeebezoekers, vooral bestuursleden. Elk jaar werd het er meer, gewoon omdat men gewend raakte aan de voorbereidingen en de organisatie. Dodenherdenking is nu een vast onderdeel bij de Aya Sofya moskee geworden. Toen in 2003 de herdenking werd verstoord door jongetjes die " Hamas, Hamas, joden aan het gas" riepen en men in Amsterdam-West met kransen ging voetballen en joden uitschold, heeft Aya Sofya ook meegedaan aan de tegenactie. Maroc.nl schreef indertijd dat islamieten niet mochten deelnemen en geen kransen mochten leggen. Verschillende moskeeën uit de Baarsjes zijn toen op 25 februari 2004 demonstratief naar de herdenking van de Februaristaking op het Daniël Meijerplein gegaan en heeft men daar ook via een persbericht ruchtbaarheid aan gegeven. De insteek is dat de gewone man en vrouw op straat elkaar moeten ontmoeten. Geen conferenties met bobo's. Bij de viering van Goede Vrijdag in de kerk is de imam aanwezig evenals bij de geboortedag van de profeet Jezus. Aya Sofya is ook naar een expositie in het bijbels museum geweest om daar de Hemelvaart van de profeet Mohammed te vieren. Op zich leeft een expositie in een dergelijk museum totaal niet bij de mensen, maar als er een maquette blijkt te staan met de Tempelberg (de profeet is ten hemel gestegen vanaf de Tempelberg), dan is er wel interesse. De drempel is altijd het moeilijkst. Daarna gaat het beter. Ook is men naar de Mozes en Aäronkerk getrokken, met een imam als voorganger. Men had het daar eerst moeilijk mee. Toen hij begon te zingen, veranderde de stemming duidelijk. Tegenwoordig beschouwen de moskeebezoekers van de Aya Sofya deze plek als 'onze kerk'.

Voor gezamenlijk herdenken is nodig dat we een collectief geheugen hebben opgebouwd. Op zich zegt 4 mei niets en ook het erbij slepen van allochtone slachtoffers zegt niet veel. Als we collectief dingen ervaren kunnen we ze ook gezamenlijk herdenken.

Josien Folbert, projectmedewerker interreligieuze dialoog PKN:

Ik heb iets andere ervaringen dan de vorige sprekers. Met imams en bestuursleden in Utrecht hebben we vanuit een kerkelijke gemeente gesproken over wat de dodenherdenking betekent en over mogelijke samenwerking. Aan de imams is toen gevraagd, 4 mei in de moskee aan te kondigen. Bij de 4-mei-bijeenkomst waren toen slechts 3 personen (imam, tolk en bestuurslid). Bij een andere gelegenheid gingen autochtoon en allochtoon in op de gezamenlijke geschiedenis, men ging elkaar verhalen vertellen. Een Turkse man vertelde dat zijn opa nog tegen de Fransen en de Engelsen had gevochten. Hij had daardoor een vreselijk beeld van Europeanen meegekregen. Toen hij in Nederland kwam stortte zijn hele wereldbeeld in: zo erg waren ze niet! Omgekeerd, wij Nederlanders weten nauwelijks iets van de oorlog van de Fransen en Engelsen in Turkije (slag van Gallipoli 1915).

Het zou goed zijn in verband met 4/5 mei 2005 een paar avonden als voorbereiding te nemen. Er zijn ondertussen al weer veel oorlogen geweest. Dat is gezamenlijke geschiedenis. Schuld, vergeving, verzoening, zoeken naar vrede. Vooral godsdiensten hebben daar weet van. Het heeft te maken met het innerlijk, met wie we zijn, hoe we ons verhouden tot het leven, tot de dood. In alle godsdiensten is de opdracht: bouw de aarde op, zorg voor vrede en gerechtigheid.

Om een positief voorbeeld te geven: in Zwolle vindt elke eerste zondag van het nieuwe jaar een multireligieuze bijeenkomst plaats en verder een aantal keren per jaar nog een actuele thematische bijeenkomst. Ook 4/5 mei wordt samen gevierd.

Discussie

Tahsin Onur, raadslid Haarlem (CDA):

Mijn opa heeft ook tegen de Engelsen en de Grieken gevochten in Gallipoli en in Izmir. Hij heeft eerlijk verteld wat hij heeft meegemaakt, zowel zijn positieve als negatieve ervaringen. Hij heeft de vijand nooit belachelijk of kleinerend afgeschilderd; ik denk dat ik daarom geen vreselijk beeld had van de Europeanen.

Onno Van Veldhuizen:

We moeten van de nationale herdenking van WO II, die vooral door ouderen en door kerken wordt gevierd naar een gezamenlijk collectief geheugen. De nadruk moet verschuiven naar zinloos geweld, jongeren moeten zich erin kunnen herkennen. In Nieuwkoop gingen we vanuit de kerk de straat op.

Truus Menger, verzetsstrijder:

We zijn verwaterd in Nederland. We weten het alleen nog maar. We moeten meer leren van de achtergrond van allochtonen. Vanuit scholen zou er meer interesse kunnen komen. In Grootebroek wordt een nieuw moment geplaatst. Hier wordt de jeugd bij betrokken, zodat het relevant is. De jeugd moet beter geïnformeerd worden. Moslims zijn in Nederland verkeerd ontvangen, dat is beledigend. Ik heb tijdens de Duitse bezetting zelf ervaren dat je ook met andersdenkenden tot verzet kunt komen. Er was altijd een groot wederzijds respect.

Goos Blok, Stem in de Stad (Haarlem)

We moeten worden bevrijd van vooroordelen. (Reikt kopieën uit met schema hoe een vooroordeel ontstaat en waartoe dat leidt: Onvolledige informatie en gebrek aan kennis leiden tot gebrekkige beeldvorming. Gebrekkige beeldvorming leidt tot generaliseren in spreken en oordelen over mensen en toestanden. Gebrekkige beeldvorming leidt tot stereotypering. Stereotypering leidt tot vooroordelen. Vooroordelen + onwetendheid + angst leiden tot discriminatie.) Je zou op scholen een acteur en een actrice een act kunnen laten opvoeren als aandachtstrekker, startpunt voor de herdenking. Het moet uit de conferentie-sfeer worden gehaald.

Mildred Braam, raadslid Hoorn:

Een oom van mij heeft vanuit Suriname gevochten in het KNIL (Nederlandse koloniale leger). Ik weet daardoor het een en ander van die tijd. Het gaat er om dat je je eigen achterban informeert. Dan pas zal men meedoen.

Burgemeester Jan Baas, Enkhuizen:

Er zijn in Nederland twee herdenkingen maar met een verschillende (politieke) achtergrond: de oorlog in Europa (4/5 mei) en in Azië (15 augustus). Er is in Enkhuizen een plaquette voor de oud-Indiëstrijders gevraagd (1947-1962). Dat geeft discussie. Er is een botsing tussen de principes van waaruit de Duitse nazi-bezetting werd bestreden en die van waaruit de eigen koloniale bezetting van Indonesië werd verdedigd.

Haci Karacaer:

Het is niet voldoende om te denken dat als je de geschiedenis vertelt, je er wel komt. Je moet samen iets meemaken.

Truus Menger:

Inderdaad. Als je alleen in het verleden blijft, dan kom je er niet. De 4-mei en 15-agustusherdenkingen moeten wel blijven om te gedenken hoe wij onze vrijheid terug hebben gekregen. Daar zijn toen veel jonge mensen voor gestorven.

Onno Van Veldhuizen:

Ik ga misschien iets gevaarlijks zeggen, maar ik vind dat we weg moeten van het 'sectarisme' op deze dagen. Herdenkingen moeten niet gemonopoliseerd worden door één bepaalde groepering. De wortels liggen wel in WO II maar de toekomst is anders. Er moet op basis van het herdenken van recente gebeurtenissen (zoals de oorlog in Irak, de moord op Theo van Gogh, de aanslagen op moskeeën, islamitische scholen en kerken) een collectief geheugen komen, hoe moeilijk dat ook kan zijn.

De heren P. R. Wouters en J. Moens, Den Helder:

Zij brachten naar voren dat de herdenking in Den Helder ontstaan is rond de 850 gesneuvelden op de Javazee (27 februari 1942), en in dat opzicht een uitbreiding is van de algemene dodenherdenking op 4 mei. Tevens worden de andere militaire en burger-slachtoffers in Nederlands-Indië herdacht, ook van na 15 augustus 1945. Vanuit de Nederlands-Indische situatie is het einde van de Tweede Wereldoorlog een symbolisch moment. De strijd om de dekolonisatie tot 1949 heeft aan Nederlandse en Indonesische kant nog veel slachtoffers gevraagd. De Stichting in Den Helder is niet echt bezig met interculturaliseren. Iedereen is welkom. Maar het herdenken van de slachtoffers van Nederlands-Indië is gezien de concentratie op Europa zelf al een intercultureel gegeven.

De heer Pondag (in de pauze):

Ik vind het hypocriet om een website te openen die stopt op twee dagen vóór de uitroeping van de onafhankelijkheid van Indonesië (17 augustus 1945). Nederland heeft die onafhankelijkheid nooit willen erkennen, en nooit excuses voor 350 jaar kolonisatie willen maken.

Pim Ligtvoet (in de pauze):

Inderdaad heeft Nederland de onafhankelijkheidsstrijd van Indonesië aanvankelijk niet willen erkennen. We hebben het hier echter over het onderwerp 'Tweede Wereldoorlog' en over de waarden die uit de overwinning op het fascisme zijn voortgekomen. Die oorlog eindigde voor Nederland op 15 augustus 1945. Het proces van dekolonisatie was toen nog maar net begonnen. De site gaat daar niet op in, wel op het lot van de Nederlanders en Indische Nederlanders in de toenmalige kolonie en op dat van de 70 miljoen Indonesiërs tijdens de Japanse bezetting,

Daarna droeg Truus Menger het gedicht 'Syndroom 40-45' voor en werd de website officieel door haar geopend. De gasten konden vervolgens zelf een kijkje op de website nemen.